

О.В. Шкурупій, д-р екон. наук, О.В. Горячов, канд. екон. наук, Полтавський університет споживчої кооперації України

РОЗВИТОК ОСВІТИ ЯК ФАКТОР ЗРОСТАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ВІТЧИЗНЯНОЇ ЕКОНОМІКИ

Основні підходи до визначення сукупності заходів, необхідних для забезпечення зростання конкурентоспроможності національної економіки в умовах глобалізації до нинішнього часу фактично сформовані. Потенціал України з погляду сучасних умов глобальної економіки визначається науковцями однозначно: домінуючими у майбутньому розвитку країни визнаються інтелектуальна та інноваційна складові.

Зростання інноваційної конкурентоспроможності української системи господарювання (“інноваційної” передусім у значенні – такої, що заснована на процесах генерування знань у суспільстві) залежить визначальним чином від розвитку освіти. Як свідчить історія цивілізаційного розвитку, ще не було прикладу того, щоб країна ставала багатшою при одночасному зубожінні освіти, науки та культури. Отже, без освіти економічний прогрес неможливий. Проте акцентування на цінності освіти для України має особливе значення. Пояснення впливає з аналізу сильних та слабих сторін конкурентоздатності української економіки.

За даними Звіту про глобальну конкурентоспроможність Всесвітнього економічного форуму (WEF – World Economic Forum) [4] Україна стрімко втрачає конкурентоспроможність. Співставлення індексів глобальної конкурентоспроможності безперечно свідчить про це. Результати п’яти останніх рейтингів (GCI 2009-2010 порівняно GCI 2006-2007) показують, що за цей час Україна перемістилась з 69-го місця на 82-ге, втративши лише за останній період 10 позицій у рейтингу (GCI 2009-2010 порівняно GCI 2008-2009).

Маючи ще досить високий потенціал освіти (доступ до вищої освіти, якість навчання у початковій школі, якість освітньої системи), Україна не може забезпечити його ефективне використання. За індексом, який характеризує рівень вищої освіти та професійного навчання (фактично оцінює якість людського капіталу за освітньо-професійним рівнем) Україна посідає 60-те місце. Загалом це не надто високий показник (обстеженню були піддані 133 країни), як і показник субіндексу посилення ефективності (враховувались: вища світа, професійне навчання, ефективність ринку товарів і послуг, ефективність ринку праці, розвиток фінансового ринку, технологічний рівень, розмір ринку), за яким Україна посідає 68-те місце, погіршивши результат попереднього рейтингу на 10 позицій – проте рейтингові значення названих показників перебільшують відповідне значення субіндексу факторів розвитку та інноваційного потенціалу (враховувались: рівень РОЗВИТКУ бізнесу та інновації), за яким Україна посідає 80-те місце, погіршивши результат попереднього рейтингу на 14 позицій. Отже, наша держава втрачає навіть

можливість реалізації того потенціалу розвитку, на який ще можна сподіватися – освіти та здатності до сприйняття і використання інновацій.

Принагідно до цього не можна не відзначити, що надзвичайна інтенсивність та всеохоплюючий характер процесів інтелектуально-інноваційного розвитку ставлять перед країнами випробування не тільки в аспекті технологічної конкуренції, а й з погляду досконалості освітніх систем. Нині трансляційна функція освіти віддаляється на периферію, поступаючись місцем функції розвитку особистості – здатності індивіда до мислення, прийняття самостійних рішень, творчості. За свідченням науковців, стратегічний потенціал розвинених країн почав визначатися не загальною масовою освітою, а творчим потенціалом і рівнем науково-технічної та організаційно-політичної еліти [1 с. 65].

Нині одним з основних обмежень економічного зростання та послаблення конкуренції національних економічних систем слід вважати диспропорції між новим технологічним укладом і застарілою системою підготовки кадрів та, як наслідок, неадекватну якість трудових ресурсів. Саме у цьому контексті сьогодні необхідно розглядати доцільність реформування національної системи вищої освіти відповідно до умов Болонського процесу та інтегрування її в європейський і світовий ринок освітніх послуг. Переконливим є той факт, що в першу десятку країн світу з найвищим загальним індексом конкурентоспроможності входять 7 країн – учасниць Болонського процесу, і вони ж відносяться до основних лідерів за індексом конкурентоспроможності вищої освіти.

В умовах глобалізації метою Євросоюзу є забезпечення конкурентоспроможності на світових ринках товарів та послуг, у тому числі конкурентоспроможності освітніх послуг, які надають вищі навчальні заклади ЄС. Цьому сприяють модернізація системи європейської освіти, підвищення якості освітніх послуг, а також маркетингова політика за кордоном. Остання здійснюється через спеціальні програми Єврокомісії, а також через діяльність країн-членів Євросоюзу щодо залучення іноземних студентів.

Процеси транснаціоналізації освіти, зміст яких полягає у здійсненні навчальними закладами педагогічної та навчальної діяльності стосовно студентів із закордонних країн, стають дедалі ширшими. Можна назвати цілу низку країн, які спеціалізуються на експорті освіти. Найбільш яскравий приклад – Австралія, де вищу освіту, порівнянну за якістю з середньоамериканським рівнем, можна отримати вдвічі дешевше. Нині в країні близько 10 % національного валового продукту виробляється саме в цій сфері. Нідерланди дотримуються такої ж політики. Її результати забезпечують суттєвий внесок у розвиток національної економіки. В країні з чисельністю жителів близько 12 млн. діє більше 30 крупних університетів, з них приблизно третина мають міжнародний статус. Діяльність цих вищих навчальних закладів розрахована на студентів-вихідців з інших країн [2, с. 62]. У США система вищої освіти давно вийшла з переліку затратних галузей. У вищих навчальних закладах країни навчається 500 тис. іноземних студентів, що приносить 12 млрд. дол. США прямого доходу та 8 млрд. дол. США – непрямого [3, с. 28].

Беручи до уваги позитивні приклади світової практики та засновуючись на тому, що Україна має значний потенціал у сфері освіти, є підстави

розраховувати на те, що практика експорту освіти, за умови її широкого впровадження у вищих навчальних закладах країни, може бути дуже корисною. Україна щонайменше могла б стати конкурентоспроможною, реалізуючи освітні послуги країнам “третього світу”. Привабливість саме цієї перспективи пояснюється тим, що це великий, ще незаповнений ринок, який перебуває в стадії становлення. Крім цього, таку спрямованість у діяльності вищих навчальних закладів можна розглядати як один зі способів “захоплення умів” – процесу, що є протидією небажаній для будь-якої країни (в тому числі і для України), тенденції, відомої як “відтік інтелекту”. Корисність заходів, спрямованих на забезпечення притоку інтелекту, засвідчують дії урядів розвинених країн: наукові візи введені у Франції, полегшення процедур оформлення віз для програмістів і науковців у Німеччині, пільги тим, хто повертається із США в Канаді та ін.

Необхідно зазначити, що розвиток України відбувається не відокремлено, а в системі глобальних процесів, які стають усе впливовішими. Вже нині формуються порівняльні переваги, які будуть визначати геополітичну конкуренцію середини ХХІ ст., серед яких освіта, розвиток науки, технологічні ресурси і спроможність держави забезпечити розкриття творчих властивостей особистості та здатності до творення. Отже, імперативи сучасного світового розвитку вимагають передусім перегляду уявлень щодо ролі освіти в суспільстві. Світова практика все очевидніше доводить, що нації конкурують не тільки товарами та послугами, але й системами суспільних цінностей, серед яких освіта посідає особливе – пріоритетне – положення, і ці пріоритети Україна повинна використати.

Список літератури

1. Бекетов, Н. В. Инновационная экономика России: время перемен [Текст] / Н. В. Бекетов, А. С. Денисова // Финансы и кредит. – 2008. – № 17(35). – С. 63–72.
2. Комарова, Ж. Новое знание – фактор прогресса [Текст] / Ж. Комарова // Наука и инновации. – 2006. – № 1(35). – С. 61–62.
3. Полякова, И. А. Высшая школа: социально-экономическое значение образовательных услуг в условиях перехода к экономике знаний [Текст] / И. А. Полякова // Вестник Полоцкого государственного университета. – 2008. – № 4. – С. 26–30. – (Серия D Экономические и юридические науки).
4. The Global Competitiveness Report 2009-2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.weforum.org/gcr>.

Шкурупій, О.В. Розвиток освіти як фактор зростання конкурентоспроможності вітчизняної економіки [Текст] / О.В. Шкурупій, О.В. Горячов // Фінансова освіта: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку: зб. матеріалів Міжнародної навчально-методичної конференції (29-30 квітня 2010 р.). – Суми: УАБС НБУ, 2010. – С. 278-280.